

2017-113

Archeologienota leper Minneplein

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

18-8-2017

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een stedenbouwkundige vergunning te Ieper Minneplein, gelegen binnen de archeologische zone van de stad Ieper, waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer bedraagt en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het terrein van 5664m² groot bevindt zich in het noordoosten van het Minneplein, op de hoek met de Plumerlaan. Het plangebied, dat deel uitmaakt van een scholencampus, is deels bebouwd, deels verhard en deels ingericht als groenzone. Vermoedelijk zal de huidige inrichting geen al te versturende impact hebben gehad op de ondergrond. Ter hoogte van het gebouw zal de graad van verstoring groter zijn dan op de andere delen van het terrein, aangezien hier een kruipkelder van max. 1m diep aanwezig is. De geplande werken omvatten het optrekken van een sporthal op het plangebied. In een eerste fase van de werken zal de huidige bebouwing worden gesloopt, wordt de verharding uitgebroken en worden de struiken en bomen geroid. De zuidelijke bomenrij en de fietsenstalling blijven behouden, alsook het noordelijke pad richting de Plumerlaan. Vervolgens wordt het terrein bouwrijp gemaakt en wordt gestart met de bouw van de sporthal, met afmetingen van ca. 45 bij 51m. Het speelveld in de sporthal komt op niveau -0,60 te liggen, dit is iets hoger dan het bestaande maaiveld dat zich tussen -0,72 en -0,90 bevindt. De fundering van de sporthal gebeurt op palen die op regelmatige afstand van elkaar worden ingepland. Rond het gebouw wordt een nieuwe verharding voorzien en wordt een groenzone aangelegd. Niettegenstaande dat het vloerniveau van de sporthal iets hoger dan het bestaande maaiveld komt te liggen, kan er toch vanuit gegaan worden dat er een aanzienlijke bodemingreep gepaard zal gaan met de werken. Ook het werfverkeer zal door indrukking en spoorvorming een bodeminpact met zich meebrengen. Globaal genomen kan er van uitgegaan worden dat bij de afbraak van de huidige bebouwing en verharding en het oprichten van de sporthal het volledige plangebied tot 50 à 60cm diep zal verstoord worden, met plaatselijk diepere ingrepen voor het uitbreken van de kruipkelder en het aanleggen van funderingen en nutsvoorzieningen.

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig waarbij de relevante en beschikbare bronnen, nodig voor het opbouwen van een advies, teruggevonden werden en geraadpleegd. Op basis van het verslag van resultaten van het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet gestaafd worden. Wel werd duidelijk dat het terrein een tamelijk hoog archeologisch potentieel kent. De site bevond zich buiten de middeleeuwse stad en maakte tot in de 19de eeuw deel uit van de vestingswerken omheen Ieper. Na het slechten van de vesten begin 19de eeuw ontstond op deze plek een open ruimte die zou uitgroeien tot het Minneplein. Op dit plein werden na de Eerste Wereldoorlog barakken ingericht voor tijdelijke huisvesting. Deze barakken stonden er maar enkele jaren, nadien werd het plein gebruikt voor allerlei activiteiten (schapen hoeden, volkstuintjes, sportterrein). In de 2de helft van de 20ste eeuw werd een groot deel van het plein, alsook het plangebied, ingericht als scholencampus. Op archeologisch vlak tonen enkele onderzoeken aan dat de vestingswerken (muren, grachten) op en rond het Minneplein nog bewaard

zijn in de ondergrond. Archeologische sporen die te maken hebben met de Eerste Wereldoorlog, of met de barakken die net na de oorlog als noodwoningen werden ingericht, werden vooralsnog niet aangesneden (of werden niet gedocumenteerd of niet herkend).

De locatie op de plek van de omvangrijke vestingswerken rondom Ieper heeft zich ongetwijfeld vertaald in archeologische restanten zoals opgevulde grachten, (funderingen van) vestingsmuren en aarden wallen. Archeologisch onderzoek in de directe omgeving heeft reeds aangetoond dat dergelijke structuren wel degelijk bewaard zijn gebleven. Daarnaast is het niet onrealistisch dat er ook nog archeologische sporen bewaard zijn die te maken hebben met het WO I-verleden van de site. Er kan daarbij gedacht worden aan restanten van het pad dat het plangebied minstens al sinds 1883 doorkruiste, een barak in de noordoostelijke hoek, eventuele afvalkuilen, bomkuilen, munitiedumps, eventueel gesneuvelden,... Daarnaast is het zeer waarschijnlijk dat de inrichting van het plein met diverse noodwoningen net na WO I ook zijn weerslag heeft gekend in de bodem. Dit kan gaan om de (funderingen) barakken zelf, maar ook om diverse afvalkuilen die ongetwijfeld tussen de diverse barakken zijn uitgegraven. Kenmerkend voor deze WO I-gerelateerde sporen is dat deze zich ondiep in de grond bevinden, mogelijk zelfs nog in de teelaarde.

Er kan vanuit gegaan worden dat het archeologisch bodemarchief over zo goed als het volledige plangebied tot zeker 50 à 60cm onder maaiveld bedreigd wordt door de werken. Hierdoor worden alvast de ondiepe WO I-sporen met zekerheid bedreigd. Daarnaast kunnen op dit niveau ook de vestingswerken worden aangesneden (bovenste vulling van de grachten, muren, geslechte wallen). Gezien het archeologische potentieel en de bedreiging ervan door de geplande werken, dient er verder vooronderzoek te gebeuren onder de vorm van een proefsleuvenonderzoek. De modaliteiten voor dit onderzoek worden hieronder verder behandeld. Het verder vooronderzoek dient in uitgesteld traject te gebeuren, aangezien het gebouw, de verharding en de bomen op het plangebied nog niet kunnen verwijderd worden. Het terrein is hierdoor momenteel niet beschikbaar voor onderzoek.

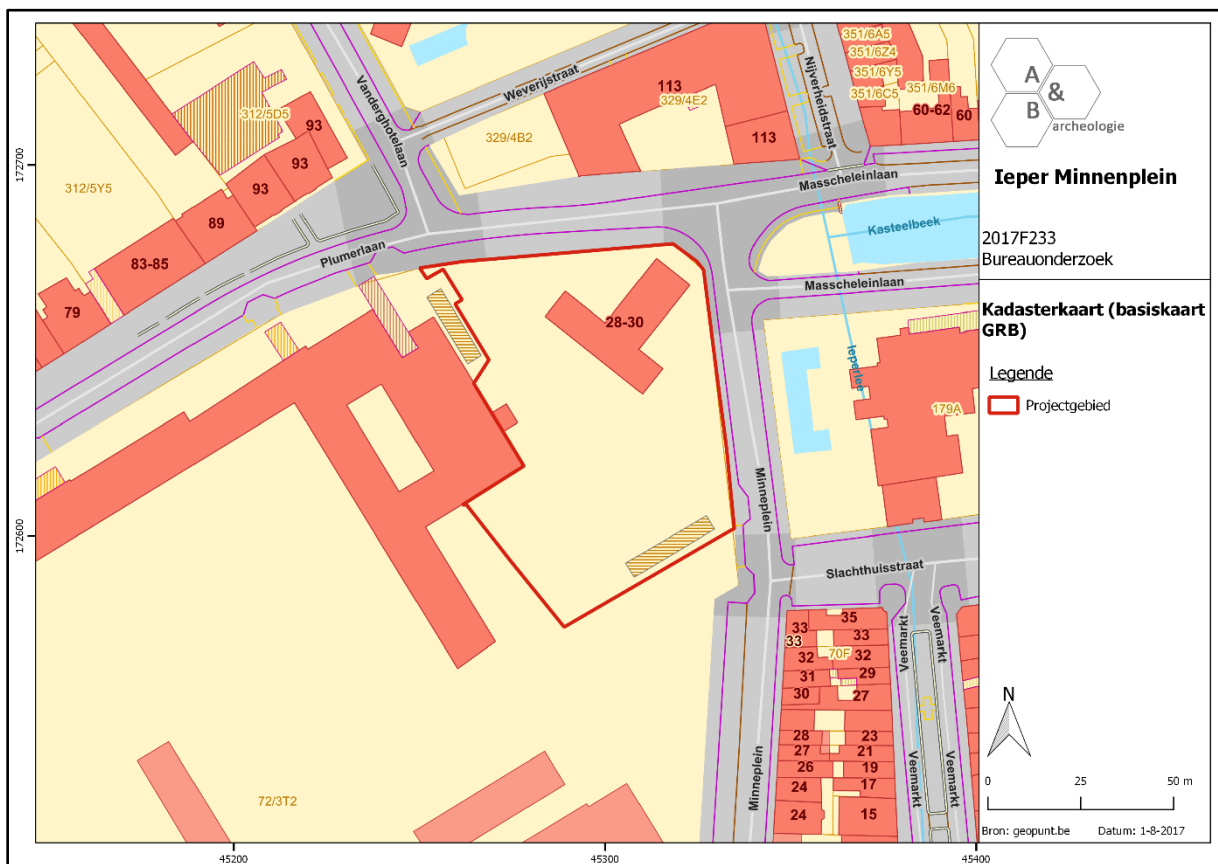
2. Administratieve gegevens en afbakening

Locatiegegevens: Ieper Minneplein

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 45250 en Y: 172575; X: 45335 en Y: 172679

Kadastergegevens: Ieper, afdeling 1, sectie F, perceel nr. 72/3t2

De totale site heeft een oppervlakte van ongeveer 5664m². De zuidelijke bomerrij, de fietsenstalling en het noordelijke pad blijven behouden en worden niet mee opgenomen in de onderzoekszone. Op die manier is een oppervlakte van ca. 5200m² beschikbaar voor onderzoek.

Figuur 1 Uitsnede uit het kadasterplan met aanduiding van het projectgebied (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van de onderzoeken is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er sporen aanwezig die duiden op vestingswerken? Is er een fasering te herkennen?
- Zijn er sporen aanwezig die duiden op militaire aanwezigheid tijdens Wereldoorlog I?
- Zijn er sporen aanwezig die duiden op het gebruik als terrein met noodwoningen net na Wereldoorlog I?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Wat zijn de verder te nemen onderzoeksstappen? Is behoud *in situ* mogelijk?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op figuur 2. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

De opbraak van de verharding en uitbraak van de kruipkelder van het gebouw gebeuren onder toezicht van een archeoloog. Deze ziet toe dat er geen archeologische sporen weggegraven worden bij deze werken. Na de opbraak en de sloop mag er geen werfverkeer plaatsvinden op deze zones. Bij het rooien van de bomen blijven de stronken staan, om te vermijden dat er archeologische sporen vernield worden.

Vervolgens kan het proefsleuvenonderzoek van start gaan. Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante sporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt te worden van de inplanting van parallelle ononderbroken proefsleuven.¹ Bij de inplanting bedraagt de afstand tussen de proefsleuven minimum 12m en maximum 15m (van middenpunt tot middenpunt). Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed en noordzuid georiënteerd, dwars op Plumerlaan. Daarnaast worden extra volg-, dwars-sleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. Deze worden vrij gekozen door de uitvoerende erkende archeoloog tijdens het veldonderzoek. De sleuven worden ook doorgetrokken ter hoogte van de huidige bebouwing; hoewel hier een kruipkelder van max. 1m diep aanwezig is, kunnen er toch nog sporen van de vestingswerken verwacht worden.

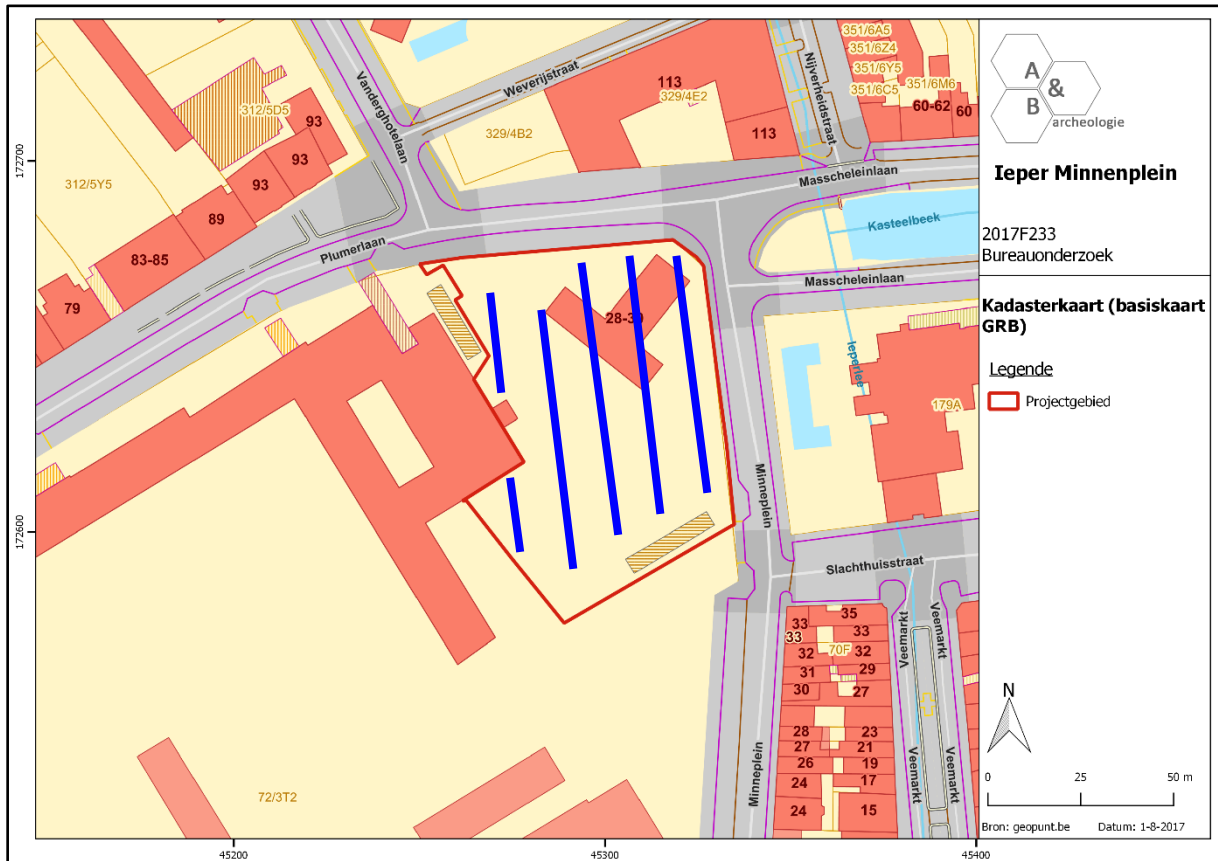
Indien omvangrijke, diepe structuren zoals grachten en muren worden aangesneden dan kan het in kader van de veiligheid nodig zijn om de sleuven getrapt aan te leggen, waardoor ze aan de bovenzijde breder worden dan 2m. Dit wordt door de erkende archeoloog tijdens het veldwerk bekeken met de initiatiefnemer; in elk geval dient er vermeden worden dat er diepe putten gegraven worden op plekken die niet zo diepgaand verstoord worden door de werken (in het kader van behoud *in situ*) en die mogelijk achteraf stabiliteitsproblemen kunnen opleveren. Globaal genomen worden de sleuven aangelegd tot op het eerste archeologische niveau, of indien dat niet bereikt wordt, tot 30cm onder de maximale verstoringsdiepte. Een buffer van 30cm wordt algemeen aanschouwd als een voldoende buffer voor vrijwaring van archeologische sporen.

Er wordt 10%, oftewel ca. 520m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 130m², door middel van volg-, dwars-sleuven of kijkvensters. In totaal wordt zo 12,5% oftewel ca. 650m² onderzocht. Op die manier is er een maximale info voor een minimale kost.

¹ Hoewel het onderzoek plaatsvindt op een site met complexe verticale stratigrafie wordt er toch geopteerd om het klassieke proefsleuvenpatroon te hanteren in plaats van gerichte proefputten. Het doel van het onderzoek is de horizontale spreiding van de sporen na te gaan; gezien de verstoring door de geplande werken in de diepte minder ingrijpend is, primeert deze horizontale spreiding op de verticale. Bovendien zal er tijdens het proefsleuvenonderzoek eveneens een goed beeld verkregen worden op de stratigrafie van het terrein.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het afgraven gebeurt in lagen van maximaal 10cm, waarbij elk niveau bijkomend wordt onderzocht met de metaaldetector. Er wordt extra aandacht besteed aan het voorkomen van sporen in de bovenste grondlagen. Het dichten van de sleuven gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen afgedekt met waterdoorlatende doek.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

Figuur 2 Projectie van een mogelijk sleuvenplan op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

5. Gewenste competenties

- Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 1 archeoloog met minstens 200 werkdagen ervaring met onderzoek in stadscontexten.
- Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 1 archeoloog met minstens enige ervaring met onderzoek van stadsversterkingen.
- Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek.
- De metaaldetectie dient te gebeuren door minstens 1 archeoloog met ervaring met dergelijk onderzoek en met Wereldoorlog I-sites.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.